

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

Віталій Голець

Лозовий О.М. Із павутиння часу. Олександрія, 2021. 159 с.

DOI: 10.5281/zenodo.7190239

© В. Голець, 2022. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9308-1361>

Наприкінці 2021 р. вийшла друком краєзнавча розвідка з історії Прилуцького краю зnanого краєзнавця Олександра Лозового «Із павутиння часу». Історик звернув увагу на маловідомі, але надзвичайно цікаві сторінки історії Прилуччини та Малої Дівиці зокрема. Уважно аналізуючи праці як попередників, так і сучасних авторів, а також архівні джерела, власні архіви, які він збирав протягом півстоліття, свідчення очевидців, О. Лозовий не тільки розкриває невідомі для широкого загалу лакуни історії, а й дає розуміння важливості усвідомлення й самоусвідомлення належності кожної людини до певного роду, села, хутора, чи містечка, краю і врешті решт до народу, нації. Не менш цікавими є його філософські роздуми про непростий шлях творення нації, держави, про те, де коріння, душа нашого народу, і з автором не можна не погодитись, що душа українського народу схована в селі.

У главі «Де ти, Держикрай?» описано історію літописного містечка періоду Київської Русі та Великого князівства Литовського, яке, ймовірно, знаходилося на території сучасних сіл Піддубівка і Погреби, проаналізовано маловідомі широкому загалу роботи дослідників історії краю XVII–XVIII ст. О.О. Шафонського, М.А. Маркевича, О.М. Лазаревського, В.О. Мащенко та інших. Обґрунтовано доведено спорідненість вживання топоніму Край Город і Держикрай. На жаль, місто не встояло під навалю набігів кримських татар і було знищене, а оскільки знаходилося фактично на кордоні між Річчю Посполитою і Московщиною, і в кінці XV – XVII ст. часто змінювало свою державну приналежність, – було ареною битв, що й призвело до остаточного занепаду цього українського форпосту.

Не менш унікальною є розповідь про видатного «вейсбахівця» Івана Михайловича Корбе, шляхтича, який дослужився до генеральського звання й високих державних посад в Російській імперії, але був другом і товаришем Тараса Шевченка, й не тільки приймав його у себе в маєтку в сучасній Білорічці, а й надавав матеріальну допомогу поету під час косаральського заслання, сприяв друку творів, приймав у себе в Петербурзі. Цікавим є листування між друзями, воно розкриває людські якості нашого національного генія, якого ми в основному знаємо як борця з кріпацтвом у «вишиванці» і з вусами...

Краєзнавець Олександр Лозовий також аналізує етимологію відомого нам з поеми І. Котляревського «Енеїда» слова «мацапура», – виявляється, це слово джерелом свого походження має не якогось міфічного героя, а є іменем цілком конкретного персонажа – розбійника Павла Мацапури (Шульженка); нелюдські злочинства його банди, що діяла на Полтавщині, зокрема, в тодішньому Прилуцькому повіті, і сьогодні здаються надзвичайно жахливими, а ім'я його стало прозивним.

Цікавою є розвідка про будівництво Святотроїцької церкви в Малій Дівиці, дозвіл на будівництво храму мав дати особисто імператор, історія двохрічного поневіряння по царським чиновникам, вперше публікуються малюнки храму, який, на жаль, був знищений більшовиками в 30-ті роки ХХ ст.

Повертає Олександр Лозовий у сучасний вжиток і постать малодівицького дворянина, друга Тараса Шевченка – Миколи Яковича Макарова, який після закінчення ніжинської гімназії і славетного ліцею, попри свою симпатію до петрашевців та участь у народницьких рухах, зробив стрімку кар'єру в царській Росії, тривалий час був заступником голови Державного банку Росії. Микола Макаров завжди з теплом згадував про Малу Дівицю та її людей, будучи в приятельських стосунках з Тарасом Шевченком, неодноразово допома-

гав йому матеріально, виконував дрібні доручення і навіть передав видання «Кобзаря» Олександрю Герцену в Лондон. Але, мабуть, фатальною для Т. Шевченка була зустріч з покійкою М. Макарова, уродженкою села Липовий Гай Ніжинського повіту Ликерою Полусмак. На прохання поета Макаров звільнив її від кріпацтва, а Шевченко мріяв на ній одружитися, купити хатинку на Україні милій і розпочати вести сімейне життя... Та не судилося, Ликера відмовила Тарасу, про що потім неодноразово жалкувала, сучасники навіть переповідали про її страждання на могилі українського генія в Каневі.

Пригодницькою є історія Текле Хавар'ята, ефіопського хлопчика, дитячі і юнацькі роки якого пройшли в Білорічці (кол. Вейсбахівці), в маєтку Олени Сергіївни Рохманової (Молчанової), спадкоємиці декабриста графа С. Волконського. Саме тут Текле вивчив основи сільського господарства, відчув родинне тепло, після повернення на Батьківщину в Ефіопію його чекала стрімка військова кар'єра, пізніше він очолив Міністерство закордонних справ Ефіопії, був міністром сільського господарства, очолював рух за незалежність від італійського гніту. А у 1967 р. розповів історію свого непростого життя знаному журналісту з Радянського Союзу газети «Известия» Миколі Хохлову.

Знайшов можливість краєзнавець присвяти увагу самому святому для хліборобів – культурі жита, проаналізував структуру і динаміку посівів, особливості ведення сільського господарства в Прилуцькому повіті в ХІХ–ХХ ст. Повертає з забуття історію вихідця з Малої Дівиці Павла Крицького, одного з піонерів повітроплавання, інспектора з повітроплавання армії УНР.

Цікавою і актуальною, в зв'язку з сьогодишнім огульним нищенням поштового зв'язку, є аналіз підписки на періодику з 1861 до 1985 рр. Вражає навіть простий перелік видань, на які підписувалися жителі Прилуцького повіту.

Складною є тема зникнення з карт сіл та хуторів, торкнувся її і О. Лозовий, він не тільки друкує рідкісні старовинні карти, а й детально подає понад 200 назв зниклої з ХVІІ по ХХІ ст. топоніміки. Через призму реформи децентралізації новими барвами засяла історія Малодівицької волості, аналіз вікового, кількісного складу, зайнятості населення.

Найтрагічнішою сторінкою в історії українського народу, на мою думку, був голодомор 1932–1933 рр., краєзнавець поряд з унікальними фото вводить в науковий обіг власноруч зібрані спогади очевидців. Мета більшовиків була знищити український дух, бажання людей бути повноцінними господарями на своїй землі, і потрібно визнати – це радянській владі частково вдалося, страх і голод дуже часто перетворював селян на покірних тварин.

В роки Другої світової війни село Дмитрівка (Жовтневе) на короткий час стало центром підпільної і партизанської боротьби всієї області. А часи так званого «застою» дмитрівчани прославили себе й Україну всесоюзним рекордом.

Загалом можна впевнено сказати словами автора: «Час переосмислення минулого, яке потрібно починати з власного роду, рідного села, щоб заглянути і у власну душу». Отже, Олександр Лозовий є не просто знаним краєзнавцем-істориком, а гідним борцем за відродження українського народу, його історії, традицій та звичаїв.

Дата подання: 15 вересня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 29 вересня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Голоць, В. Рецензія : Лозовий О.М. Из павутиння часу. Олександрія, 2021. 159 с. *Сіверянський літопис*. 2022. № 3. С. 143–144. DOI: 10.5281/zenodo.7190239.

Цитування за стандартом АРА

Holets, V. (2022). Retsenziia : Lozovyi O.M. Iz pavutynnia chasu. Oleksandriia, 2021. 159 s. [Review : Lozovy O.M. From the web of time. Alexandria, 2021. 159 p.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 3, P. 143–144. DOI: 10.5281/zenodo.7190239.

